

"תיירות ג'האדית": ביקורים באתרי "מורשת קרב" ובקברי שהידים, ככלי בידי חזבאללה לאינדוקטרינציה ולהפצת אידיאולוגיה

7 באוקטובר 2019

כללי

חזבאללה בונה בקרב החברה השיעית בלבנון "מדינה בתוך מדינה", הנותנת מענה לצרכי התושבים בכל תחומי החיים. לשם כך שוקד הארגון, בסיוע איראן, על הקמת מערכת אזרחית, הפועלת במקביל לזרוע הצבאית, בתחומי החינוך, התרבות, בריאות, רווחה, כספים, ספורט, בנייה, חקלאות ועוד. המוסדות החברתיים שניבנו, והפעילות האזרחית הנמרצת, מעניקים לבני העדה השיעית מגוון רחב של שירותים שהינם בעל אופי ממלכתי (תוך ניצול חולשתו של ממשל לבנון וההזנחה המסורתית של העדה השיעית). **כל זאת כדי ליצור בקרב השיעים "חברת התנגדות", התומכת במאבק חזבאללה נגד ישראל.**

במסגרת "חברת ההתנגדות", מפעיל חזבאללה מערך של "תיירות ג'האדית" הכולל ביקורים באתרי "מורשת קרב" ובתערוכות, מפגשים ג'האדיים עם פעילים צבאיים ועלייה לקברי שהידים. "התיירות הג'האדית" אותה מטפח חזבאללה שונה במהותה מהמשמעות המקובלת של התיירות ברחבי העולם: בעוד שתיירות נועדה לנופש, מנוחה וטיולים הרי שבתפיסת חזבאללה "תיירות" היא מכשיר לאינדוקטרינציה של הפעילים, האוכלוסייה השיעית וגופים שונים בלבנון (כולל צבא לבנון). כמו כן משמשת "התיירות הג'האדית" אמצעי להפצת האידיאולוגיה של חזבאללה בלבנון ומחוצה לה וכלי לשימור הרוח הלוחמנית נגד ישראל.

האתר המרכזי, אשר משמש את ה"תיירות הג'האדית", הינו אתר מליתא, שהוקם בג'בל צאפי (מצפון לנבטיה) לאחר מלחמת לבנון השנייה. באתר זה, שממנו פעל חזבאללה בתקופה בה שהה צה"ל באזור הביטחון, מתקיימת פעילות ענפה של הנחלת "מורשת הקרב" של חזבאללה, שימור זכרם של השהידים של חזבאללה, טיפוח תרבות השהאדה (מות קדושים למען אלה) והאדרת יכולותיו של חזבאללה במערכה נגד ישראל. אתרים בולטים נוספים, שבהם מתקיימת "תיירות ג'האדית" הינם מתקן המעצר בעיירה אלח'יאם וגינת איראן במארון אלראס. לאלו ניתן להוסיף את אתר הקבורה גן השהידים בפרבר הדרומי של ביירות, שם קבורים שהידים בכירים של חזבאללה (ובתוכם עמאד מע'ניה).

ב"אתרי התיירות" המרכזיים, ובאתרים מקומיים נוספים ברחבי לבנון, מבקרים אזרחים שיעים, פעילי חזבאללה, משלחות מטעם מוסדות שונים בלבנון (ובתוכם צבא לבנון) ומשלחות מחו"ל, ובכלל זה משלחות איראניות. כמו כן מתקיימים באתרים הללו תערוכות, טקסים ואירועים בעלי אופן פוליטי. למערכה התודעתית של שימור "מורשת הקרב" מגויסת גם האימפריה התקשורתית של חזבאללה (המפעילה, בין השאר, מספר חשבונות טוויטר יעודים המציגים את "מורשת הקרב" של חזבאללה).

המוזיאון במליתא. מימין: מפה המציגה את בסיסי חיל האוויר הישראלי ופירוט שמות הטייסות בכל בסיס, סוגי המטוסים שכל טייסת מפעילה וסמלי הטייסות. משמאל: תערוכת נשק ואמצעי לחימה שנלקחו שלל מצה"ל (פייסבוק).

הנחלת "מורשת הקרב" והאידיאולוגיה של חזבאללה לצבא לבנון. מימין: ביקור צוערי בית הספר לקצינים של צבא לבנון באתר מליתא, ביום הצבא (2015). משמאל: ביקור שגרתי של חיילי צבא לבנון במהלך קורס, ביולי 2017 (דף הפייסבוק של אתר מליתא, 1 באוגוסט 2015; אתר New Lebanon, 1 ביולי 2017).

◀ **"טביעת האצבע" של איראן** והסיוע האיראני לחזבאללה מורגשים היטב באתר מליתא. האתר נבנה לאחר מלחמת לבנון השנייה **ע"י הרשות האיראנית לסיוע בשיקום לבנון**, שסייעה לחזבאללה לשקם את נזקי המלחמה. שלטי הסבר למבקרים במליתא ונאום נצראללה המוקרן על גבי מסך, זוכים גם לכיתוביות בשפה הפרסית. **משלחות איראניות רבות פוקדות את האתר** (בשנת 2018, למשל התקיימו 14 ביקורי משלחות איראניות, כולל משלחת מלשכת המנהיג). משלחות איראניות מבקרות גם באתרי "מורשת קרב" נוספים של חזבאללה ובכלל זה **בגינת איראן שבמארון אלראס** (אתר "תיירות ג'האדית", שנבנה גם הוא ע"י הרשות האיראנית לסיוע בשיקום לבנון) ובבית הקברות "גן השיהדים בדרום בירות.

מימין: משלחת נשים העוסקת בשאלות ותשובות הלכתיות לנשים הפועלת בלשכת מנהיג איראן בעת ביקור במליתא (דף הפייסבוק של אתר מליתא, 13 במרץ 2018). משמאל: חפצי שהידים של חזבאללה בתערוכה לזכר השהידים במתקן המעצר באלח'יאם. על המדפים מונחים תגי יחידה של משמרות המהפכה האיראניים (פייסבוק)

מבנה העבודה

◀ העבודה כוללת את הפרקים הבאים:

- ◆ הרקע לצמיחתה של "התיירות הג'האדית"
- ◆ אתר מליתא
- ◆ כלא אלח'יאם כאתר "תיירות ג'האדית"
- ◆ גינת איראן במארון אלראס
- ◆ תערוכות ג'האדיות
- ◆ טיולים ומפגשים ג'האדיים
- ◆ אתר גן השהידים (או גן שני השהידים) בדרום ביירות
- ◆ **נספח:** פרסומי מרכז המידע אודות התשתית האזרחית של חזבאללה

הרקע לצמיחתה של "התיירות הג'האדית"

בשנת 2009, שלוש שנים לאחר מלחמת לבנון השנייה, זיהתה הנהגת חזבאללה חוסר שקט בקרב תומכיה מתחת לפני השטח. לאחר המלחמה, נחשפו מקרים של **רצון להתעשר על חשבון הנכונות להקריב**. שיאם היה בפרשת צלאח עז אלדין, איש עסקים לבנוני, אשר בספטמבר 2009 נחשף כי עמד בראש הונאת פונזי. בין המשקיעים שאיבדו את כספם היה גם ארגון חזבאללה. העיתון הלבנוני אלאח'באר המזוהה עם חזבאללה, אף פרסם באותה עת מאמר המתריע מפני ההשלכות המשך מצב זה (אלאח'באר, 30 בספטמבר 2009).

במסגרת מכלול הצעדים שנקט חזבאללה באותה העת כדי להתמודד עם חוסר השקט **ניתן למנות את הגברת העיסוק בהנצחה ("הקרב על הזיכרון")**, כמענה למערכה התודעתית, שמנהלים נגדו אויביו. העיסוק ב"מורשת הקרב" ובהנצחת השהידים נועד גם **לשמר את הרוח הלוחמנית כלפי ישראל** כפי שניסח זאת העיתון אלאח'באר: **"כאשר העימות הצבאי [במהלך] המהפכה שוכך, המהפכה זקוקה תמיד לדלק שיזין אותה"** (אלאח'באר, 30 בנובמבר 2009).

על רקע זה, במהלך 2010, הגביר גיוס החינוך של חזבאללה, העוסק באינדוקטרינציה של תלמידים שיעים. את פעילותו בתחום **"התיירות הג'האדית" בדרום לבנון. באמצעות "תיירות" זאת הוצגה גרסת חזבאללה לאירועי מלחמת לבנון השנייה וניתן מענה להאשמות שהפנו כלפיו יריביו הפוליטיים. אוכלוסיית היעד כללה סטודנטים ואנשי אקדמיה מקרב מחנה תומכי חזבאללה (מחנה ה-8 במרץ), שעליו נמנו גם נוצרים תומכי הזרם הלאומי החופשי של מישל עון** (ערץ France24, 18 במאי 2010; אלשרק אלאוסט, 4 ביוני 2010). פעילות זאת נמשכה גם לאחר שנת 2010 ואף הלכה וגברה.

לשם קידום פעילות שימור מורשת הקרב והנצחת השהידים של הארגון **מפעיל חזבאללה מערך של "תיירות ג'האדית" שבמסגרתו מתקיימים ביקורים ב"אתרי מורשת" ומפגשים עם פעילי חזבאללה. מערך זה מעניק לארגון כלי חשוב נוסף לאינדוקטרינציה של פעיליו ותומכיו** ושל קבוצות מכל רבדי החברה הלבנונית. כלי זה מאפשר לחזבאללה להטמיע בקרבם גם את גרסתו לאירועים שונים כגון, הלחימה באזור הביטחון ונסיגת צה"ל, מלחמת לבנון השנייה ומעורבות הארגון במלחמת האזרחים בסוריה: מבחינה ארגונית, נראה, כי **תחום "התיירות הג'האדית" מנוהל בעיקר על ידי שני גופים בזרוע האזרחית של חזבאללה: יחידת קשרי ההסברה ורשות הסיוע להתנגדות האסלאמית**² (אתר Lebanon Files, 5 ביוני 2014; אלספיר 19 ביולי 2014; אתר ערבי פרס, 2 באוגוסט 2018; אתר אלעהד, 14 באוגוסט 2017).

¹ ראו פרסום מרכז המידע: "גיוס החינוך של חזבאללה: גוף העוסק באינדוקטרינציה של תלמידים שיעים במערכות החינוך הלבנוניות, הממלכתיות והפרטיות, כהכנה לקראת הצטרפותם לחזבאללה בתום לימודיהם", 2 ביולי 2019.
² להרחבה, ראו פרסום מרכז המידע: "חזבאללה השיק לאחרונה קמפיין גיוס תרומות לצרכים צבאיים המתבצע באמצעות 'רשות הסיוע להתנגדות האסלאמית', מוסד מרכזי של הארגון לגיוס כספים", 11 בפברואר 2019.

אתר מליתא

כללי

אתר "התיירות הג'האדית" המרכזי של חזבאללה הינו אתר מליתא (Mleeta Tourist Landmark), הנמצא בג'בל צאפי שבאזור תפאח (מצפון לנבטיה). האתר נמצא כשני ק"מ מצפון מערב למה שהיה מוצב סוג'וד של צד"ל, שנגדו ניהל חזבאללה לחימה עזה בתקופה בה שהה צה"ל באזור הביטחון (לחימה התופסת מקום של כבוד ב"מורשת הקרב" של הארגון). האתר, שנבנה על ידי הרשות האיראנית לסיוע בשיקום לבנון, נפתח לביקורים במסגרת חגיגות יום השנה העשירי לנסיגת צה"ל מלבנון (מאי 2010). האתר משתרע על שטח של 60,000 מ"ר של גנים ויערות ועוד 4,500 מ"ר של שטח בנוי ("מהנדס הידידות", ספר על חיי המהנדס חסאם ח'וש נויס שעמד בראש הרשות האיראנית בזמנו, עמ' 153 - 155; ויקיפדיה הערבית, ערך "אתר התיירות הג'האדית מליתא"; אתר האינטרנט של אתר התיירות מליתא).

מימין: מפת אתר מליתא (אתר מליתא, 25 בספטמבר 2019). משמאל: אתר מליתא - מבט על (אתר אלג'רס, 25 בספטמבר 2019).

מימין: מבט כללי על הכניסה לאתר מליתא (פייסבוק). בכניסה נראים דגלי חזבאללה ולבנון, האמורים לסמל את זהות האינטרסים שבין חזבאללה למדינה הלבנונית. משמאל: שער הכניסה לאתר מליתא ועליו הסיסמה: "סיפורה של הארץ לשמיים" (פייסבוק). סיסמה זאת, מבטאת את הקשר בין השמים לארץ, הינה סיסמת אתר מליתא, המופיעה בפרסומי הארגון השונים.

³ הספר נמצא באתר האינטרנט לזכר ח'וש נויס (<http://www.khoshnwis.net/materials/news/news012.html>), ללא פרטי הוצאה לאור, תאריך ומקום הוצאה.

אתר מליתא והסיסמה "סיפורה של הארץ לשמיים" (אתר מליתא, 26 בספטמבר 2019).

◀ יו"ר מועצת המנהלים של אתר מליתא הוא שיח' עלי צ'אהר ועוזרו הוא אחמד זין אלדין (אתר Lebanon Files, 5 ביוני 2014; דף הפייסבוק של אתר מליתא, 12 באוגוסט 2018). שיח' עלי צ'אהר היה בעבר אחראי יחידת ההסברה של חזבאללה (ערוץ אלג'זירה, 28 ביולי 2007; ערוץ אלעאלם, 18 ביולי 2012) כמו כן הוא נרשם בזמנו כחבר מועצת המנהלים של "הקבוצה הלבנונית לתקשורת" המפעילה את ערוץ הטלוויזיה אלמנאר של חזבאללה, בעת רישומה בפני רשם החברות הלבנוני (רשם החברות הלבנוני, 13 בינואר 1997). אחמד זין אלדין הוא אחראי ההסברה ברשות הסיוע להתנגדות האסלאמית (רדיו אלנור, 19 בפברואר 2019). מנהל המוזיאון בפועל מכונה אבו-מצטפא חג'אזי ואחראי ההסברה של אתר הוא המשורר אחמד מנצור (אתר Lebanon Files, 5 ביוני 2014; דף הפייסבוק של אתר מליתא, 12 באוגוסט 2018).

מימין: שיח' עלי צ'אהר, יו"ר מועצת המנהלים של אתר מליתא, בראיון לערוץ אלעאלם האיראני במהלך תערוכת הנשק, שהתקיימה באתר (אלעאלם, 18 ביולי 2012). משמאל: אחמד זין אלדין, עוזרו של שיח' עלי צ'אהר במליתא ואחראי ההסברה ברשות הסיוע להתנגדות האסלאמית (אלעהד, 26 ביולי 2017)

ייעודו של אתר מליתא

ייעודו המרכזי של אתר מליתא הינו, להערכתנו, שימור "מורשת הקרב" של חזבאללה במלחמה נגד ישראל לשם אינדוקטרינציה לפעילי חזבאללה לאוכלוסייה השיעית בלבנון. אתר מליתא ממלא גם ייעודים נוספים ובמרכזם האדרת חזבאללה, טיפוח דמותו של חסן נצראללה וקידום התמיכה בחזבאללה בקרב גופים לבנוניים שונים ובתוכם גם צבא לבנון (ראו להלן).

◀ אתר מליתא מנוצל גם כבמה, שבה מתקיימים אירועים המיועדים להעברת מסר הרתעתי לישראל, כחלק מהאסטרטגיה התעמולתית של חזבאללה. כך למשל, באוגוסט 2018 נפתחו במליתא שתי תערוכות חדשות לציון יום השנה למלחמת לבנון השנייה: תערוכת כלי טיס, ששימשו את חזבאללה בעבר ותערוכת רקטות כבדות, ששיגר הארגון לשטח ישראל במלחמת לבנון השנייה (ערבי פרס, 2 ו-19 באוגוסט 2018).

מימין: תערוכת כלי הטיס בשימוש חזבאללה באתר מליתא (פייסבוק).
משמאל: תערוכת הרקטות הכבדות ממלחמת לבנון השנייה (פייסבוק)

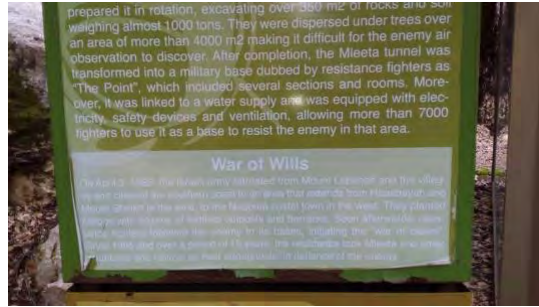
אתרי המשנה במתחם מליתא

◀ המתחם במליתא בנוי מ-11 אתרי משנה:

♦ **התערוכה:** חלל מקורה, אשר בו מוצגים אמצעי לחימה וציוד צבאי שנלקחו שלל ע"י חזבאללה מישראל ומצד"ל במהלך שנות הלחימה. בנוסף מוצג מידע אודות מבנה צה"ל וחילותיו השונים. בפברואר 2019 נוסף לתערוכה פסל בגודל טבעי של מי שהיה מזכ"ל חזבאללה סיד עבאס אלמוסוי, במסגרת האדרת דמויותיהם של בכירי הארגון בעבר ובהווה.

מימין: מפה המציגה את בסיסי חיל האוויר הישראלי ופירוט שמות הטייסות בכל בסיס, סוגי המטוסים שכל טייסת מפעילה וסמלי הטייסות. משמאל: תצוגת כלי נשק לחימה שנלקחו שלל מצה"ל (פייסבוק)

מימין: גרסת חזבאללה לנסיגת צה"ל לאזור הביטחון בשנת 1985, כפי שמוצגת בתערוכה משמאל: לוחם הזרוע הצבאית של חזבאללה מצדיע לפסל של סיד עבאס אלמוסוי באתר מליתא (פייסבוק)

חניכי בית הספר לכדורגל באלנבטיה מבקרים בתערוכה במליתא (דף הפייסבוק של המכון האקדמי אלמנאר המזוהה עם חזבאללה, 29 באוגוסט 2014)

◆ **אולם**, היכול להכיל עד 150 בני אדם. האולם משמש להקרנת סרטים ולעריכת סמינרים ופעילויות שונות.

◆ **"התהום"**: תצוגה ששטחה 3,500 מ"ר, הנמצאת בשטח נמוך יחסית. בתצוגה זאת מצויים **כלי רכב משוריינים שנגטשו ע"י צה"ל וצבא דרום לבנון במהלך היציאה מאזור הביטחון**. כמו כן מוצג בו שלל ממלחמת לבנון השנייה. בין השאר דגם טנק מרכבה שקוע באדמה שכהקנה שלו קשור. חלק מהמוצגים שקועים באדמה **סמל לשקיעה של צה"ל ב"בוץ הלבנוני"**.

מימין: מבט על "התהום" באתר מליתא. משמאל: צילום תקריב על טנק שרוף של צד"ל (פייסבוק).

◆ **"המסלול"**: שביל מסודר באורך 650 מ', שהוכשר בשטח מיוער וטרשי. בצדי השביל מוצגים **מיצגים של פעילי חזבאללה במתוים קרביים שונים** (הכנת רקטות לשיגור, טיפול בפצוע וכו'). בשטח גם שלטי הסבר על כוחות חזבאללה. כחלק מהמסלול מוצגת "עמדת סיד עבאס", שעל פי שלטי ההסבר

שהה בה, סיד עבאס אלמוסוי, מנהיג חזבאללה שנהרג בסיכול ממוקד של צה"ל, כאשר נפגש עם לוחמי הארגון בחזית.

מימין: אופנוע ומטול RPG באזור "המסלול" באתר מליתא. משמאל: הדגמת טיפול בפצועים בבית חולים שדה באזור "המסלול" (פייסבוק)

"עמדת סיד עבאס [מוסאוי]" באזור "המסלול" (פייסבוק).

◆ "המערה": עמדה תת-קרקעית שנבנתה בזמנו עבור לוחמי חזבאללה, במהלך שהיית צה"ל באזור הביטחון. עומק העמדה הינו 200 מ' והיא כוללת חדרים וציוד מסוגים שונים אליהם יכולים המבקרים להיכנס.

מימין: דגם לוחם חזבאללה קורא בקוראן ב"מערה" במליתא. משמאל: אחת הכניסות ל"מערה" (פייסבוק)

◆ **"התצפית":** גבעה בשטח אתר מליתא, שממנה ניתן להשקיף על אזור דרום לבנון.

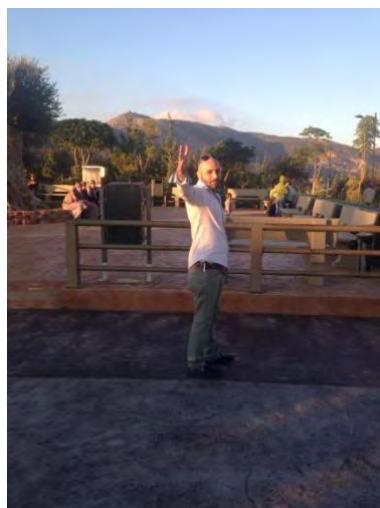
"התצפית" באתר מליתא (פייסבוק)

◆ **"יקו האש":** תערוכת נשק, שבשימוש חזבאללה מאז שנת 1982.

**מימין: מטול רקטות בתערוכת הנשק "יקו האש" באתר מליתא.
משמאל: כלי רכב נושא תותח נ"מ (פייסבוק)**

◆ **"שדה השחרור":** שטח פתוח, שנועד להתכנסות ולמנוחה. בשולי השטח הוצבו סוגים שונים של אמצעי לחימה, שבשימוש חזבאללה. בסמוך לו ניצב לוח זכוכית עליו ציטוטים מנאומי נצראללה במהלך מלחמת לבנון השנייה.

מימין: שטח פתוח עם ספסלים באתר מליתא. משמאל: משגרי נ"ט ב"שדה השחרור" (פייסבוק)

◆ **"הגבעה":** זו הפסגה הגבוהה ביותר בשטח האתר (1,060 מ'), המסמלת את עליית השהידים השמימה. מגבעה זו ניתן להשקיף על מוצבים ששימשו את צה"ל וצד"ל לפני יציאת צה"ל מאזור הביטחון.

חניכי צופי האמאם אלמהדי, תנועת הנוער של חזבאללה מצטלמים על המדרגות העולות ל"גבעה" (פייסבוק)

◆ **"מטווח לייזר":** אולם בגודל מאתיים מ"ר המצויד בכמה דגמים של אמצעי לחימה, שבהם משתמש חזבאללה, במקום נמצאת מערכת סימולאטור הכוללת הדמייה של פעולות איכות שביצע חזבאללה נגד מוצבים צבאיים. זהו האולם היחיד מסוגו בלבנון.

מימין: מבקר באתר מליתא בעת מטווח לייזר. משמאל: מבט על מטווח הלייזר (פייסבוק)

◆ **גן משחקים והרפתקאות:** מצויים בו מסלול נסיעה בטרקטורונים, גן שעשועים, מגדל טיפוס, גשר חבלים, אומגה, מזרקה ועוד.

מימין: מבט כללי על גן המשחקים וההרפתקאות. **משמאל:** מסלול נסיעה בטרקטורונים (פייסבוק)

◀ בנוסף לאתרים אלה, מצויים במתחם מליתא כמה מתקנים נוספים:

◆ **חנות מזכרות,** בה נמכרים בין היתר מוצרים שיוצרו על ידי "בית הפצוע למלאכת יד מסורתית". המרכז שייך למוסד הפצועים של חזבאללה⁴ ול**מרכז הטיפול והשיקום** של אגודת הצדקה אלמדאד של לחזבאללה.

◆ **בריכת שחייה, אולם קבלת פנים לאורחים, בית תפילה** (ל-250 בני אדם), **קפיטריה** (180 בני אדם באולם ועוד 750 במרפסות), **מרפאה וחניון** (250 מכוניות ו-25 אוטובוסים).

◆ **קופות התרמה של רשות הסיוע להתנגדות האסלאמית** המפוזרות ברחבי האתר.

קופות התרמה של רשות הסיוע להתנגדות האסלאמית באתר מליתא (פייסבוק)

◆ בעתיד מתוכננים להיבנות באתר **בית מלון** (שלושים דירות), **רכבל ואתר קמפינג**. כמו כן מתכננת ההנהלה להשקיע כספים במחקרים מדעיים אודות החי והצומח באזור מליתא ולשמירה על היערות, החיות, הצמחייה והעופות שבאזור (אתר האינטרנט של אתר מליתא).

⁴ראו פרסום מרכז המידע בנושא "מוסד הפצועים של חזבאללה: מטרות, אופן התנהלותו ודרכי מימונו", 17 באפריל 2019.

מימין: ציוד צהל"י שנלקח שלל, מוצג בחניון אתר מליתא (פייסבוק). **משמאל:** מבט כללי על חניון אתר מליתא, מימין ניתן לראות שלט פרסומת למוצרי "בית הפצוע" של מוסד הפצועים (פייסבוק)

שעות הפעילות של אתר מליתא ומחירי הכניסה

אתר מליתא פתוח מדי יום משעה 09:00 בבוקר ועד השקיעה. הביקור בו נמשך בין שעה לשעתיים. יש באתר **לוחות הסבר** על כל המוצגים, בערבית ובאנגלית, כאשר לפחות בחלק מהאזורים מוצבים גם **שלטים בפרסית** (גם נאומי נצראללה שמוקרנים באתר, כוללים כתוביות בפרסית). באתר מוצעת **הדרכה חינם לתיירים באנגלית, ספרדית, גרמנית ופרסית** (אתר האינטרנט של אתר התיירות מליתא).

מימין: נאום נצראללה מוקרן על מסך באתר מליתא, בליווי כתוביות בפרסית. **משמאל:** שלט הסבר בפרסית (השלט השמאלי) לצד שלטים בערבית ובאנגלית (פייסבוק)

◀ **מחיר הכניסה לאתר הינו 4,000 לירות למבוגר ו-2,000 לירות לילד** (2.6 ו-1.3 דולר בהתאמה). לעלות הכניסה ניתן להוסיף עלות השימוש באטרקציות שמציע האתר: טרקטורונים (7,000 לירות למבוגר ו-5,000 לירות לילד (4.6 ו-3.3 דולר בהתאמה); מטווח לייזר (7,000 לירות, כלומר 4.6 דולר); גן שעשועים (5,000 לירות, כלומר 3.3 דולר); גלישה בחבל (10,000 לירות, כלומר 6.6 דולר); אומגה (15,000 לירות, כלומר 10 דולר); צילום ופיתוח תמונות מידי (5,000 לירות, כלומר 3.3 דולר); ונסיעה בעגלה רתומה לרכב ברחבי האתר (2,000 לירות, כלומר 1.3 דולר). כרטיס "זהב" הכולל כניסה לאתר ושימוש בכל האטרקציות (טרקטורונים, אומגה, מטווח לייזר וכו') עולה נכון לקיץ 2019 20,000 לירות (13.25 דולר). בחגים השיעיים ניתנות הנחות והטבות משמעותיות בכניסה לאתר.

◀ מהשוואת מחירי הכניסה למליתא עם מחירי הכניסה של אתרים בצפון לבנון ובהר לבנון עולה **כי מחירי הכניסה למליתא זולים מאלו של אתרים אחרים**. מההשוואה עולה, כי **מחירי הכניסה לאתר מליתא מסובסדים באופן חלקי על ידי חזבאללה**, מה גם שהתמורה הניתנת למשפחה באתר גבוהה בהרבה ביחס

לאחר תיירות רגיל וכוללת מענה לילדים ולמבוגרים גם יחד (על כך מעידות גם תגובות והערות שכתבו מבקרים בעמודי הפייסבוק של האתר).

ביקור משלחות באתר מליתא

באתר מליתא מבקרות מידי שנה משלחות רבות בעיקר מלבנון אך גם מחוצה לה. אלה נחשפות למנות גדושות של "מורשת הקרב" ומסרי התעמולה של חזבאללה. כדי לבחון את מאפייני המשלחות הללו נבדקו ביקורי משלחות במוזיאון מליתא במהלך שנת 2018 (דף הפייסבוק של אתר מליתא). מלבד האטרקציות הרגילות שבאתר התקיימו, בשנה זו "פסטיבל שירת ההתנגדות" בחסות התאחדות העירונית של אזור אלטיפאח, לכבוד יום השנה למלחמת לבנון השנייה וכן "הסימפוזיון הבינלאומי לציורי טבע".

◀ בשנת 2018 נערכו באתר מליתא הביקורים הבאים:

◆ **14 ביקורי משלחות איראניות** ובכלל זה משלחת מלשכת מנהיג איראן ח'מנהאי ונציג המנהיג במחוז לרסתאן, איתאללה סיד אחמד מיר עמאדי.

◆ **27 ביקורי אנשי תקשורת**, כולל אנשי תקשורת מערביים (למשל העיתונאית הספרדייה Andrea Olea).⁵

◆ **59 ביקורי תלמידי מוסדות חינוך והשכלה גבוהה לבנוניים שיעים ולא שיעים**, למשל: משלחות מהאוניברסיטה הישועית והאוניברסיטה האסלאמית בבעלבכ, ומשלחות מרשתות בתי הספר אלמהדי ואלמצטפא של חזבאללה.⁶

◆ **14 ביקורי משלחות מהעולם הערבי והאסלאמי**, למשל אנשי תיירות עיראקים ופקיסטאנים.

◆ **70 ביקורי משלחות לבנוניות** למשל: משפחות שהידים, משלחות נוער מצפון לבנון ואנשי מפלגת הלאום הסורית.

◆ **23 ביקורי איגודי עובדים, התאחדויות, עיריות וחברות**, למשל: אגודות צדקה נוצריות ותנועת הצופים הערבים.

◆ **9 ביקורי משלחות זרות** (למשל, שגריר מקדוניה בסוריה).

⁵ עיתונאית העוסקת בזכויות אדם, הגירה ומגדר. ב-2017 עברה ללבנון כדי לכסות את נושא המזרח התיכון באופן עצמאי (Equal Times).

⁶ ראו פרסום מרכז המידע בנושא "חזבאללה מקיים רשתות של בתי ספר פרטיים המטמיעים בקרב בני העדה השיעית בלבנון את האידיאולוגיה של המהפכה האסלאמית באיראן ואת הנאמנות לחזבאללה ולדרך הטרור", 26 ביוני 2019.

מימין: משלחת נשים העוסקת בשאלות ותשובות הלכתיות לנשים פועלת בלשכת מנהיג איראן בעת ביקור במליתא (דף הפייסבוק של אתר מליתא, 13 במרץ 2018). משמאל: משתתפי "הסימפוזיון הבינלאומי לציורי טבע בלבנון" בעת ביקור במליתא (דף הפייסבוק של אתר מליתא, 24 ביוני 2018)

באתר מבקרים גם אנשי ממשל ואנשי ביטחון לבנוניים: החל משנת 2015 מבקרים במוזיאון צוערי בית הספר לקצינים של צבא לבנון בשנה האחרונה להכשרתם (דף הפייסבוק של אתר מליתא; אתר New Lebanon, 1 ביולי 2017; אתר לבנון 24, 8 ביולי 2017). באוקטובר 2018 ביקר באתר שר התיירות הלבנוני אואדיס כידאניאן (נוצרי ארמני, כיהן מטעם מפלגת הטאשנאק). באוגוסט 2019 ביקר בו שר הנוער והספורט מחמד פניש (חזבאללה) (אתר אלח'יאם, 24 באוקטובר 2018; דף הפייסבוק של אתר מליתא).

מימין: ביקור צוערי בית הספר לקצינים של צבא לבנון במליתא ביום הצבא בשנת 2015. משמאל: חיילי צבא לבנון בביקור שגרתי במליתא במסגרת קורס ביולי 2017 (דף הפייסבוק של אתר מליתא, 1 באוגוסט 2015; אתר New Lebanon, 1 ביולי 2017)

מימין: שר התיירות אואדיס כידאניאן בביקור במליתא (דף הפייסבוק של אתר מליתא, 24 באוקטובר 2018).
משמאל: שר הנוער והספורט מחמד פניש נואם במהלך ביקור במליתא (דף הפייסבוק של אתר מליתא, 18 באוגוסט 2019)

מתקן המעצר אלח'יאם כאתר "תיירות ג'האדית"

מתקן המעצר והחקירות באלח'יאם, שנוהל ע"י צבא דרום לבנון במהלך שהיית צה"ל באזור הביטחון, משמש כיום את חזבאללה כאתר תיירות ג'האדית חשוב. עבור חזבאללה מייצג האתר את התקופה בה שהה צה"ל באזור הביטחון, כחלק ממורשת הקרב שלו מבקרות במתקן גם **משלחות איראניות** (אתר אלח'יאם, 2 באוגוסט 2017; ערוץ אלמנאר, 8 ביולי 2019). מתקן אלח'יאם משמש גם את חזבאללה **לקיום אירועים בעלי אופי פוליטי**, למשל: הפגנת הזדהות עם אסירים פלסטינים ששבתו רעב (ערוץ אלמנאר, 6 במאי 2017); או מחאה על הצהרת טראמפ על ההכרה בירושלים כבירת ישראל (אתר ואדי פרס, 24 בדצמבר 2017).

המוצגים באתר אלח'יאם כוללים את **מתקני המעצר המקוריים** (כולל מגדלי השמירה, חדרי המגורים וכו'), **אנדרטה לשהידים** שמתו באתר, **תמונות מיום שחרור האתר** בעקבות יציאת צה"ל מאזור הביטחון (23 במאי 2000)⁷, ותערוכת **נשק וכלי רכב שנלקחו שלל**. בנוסף, מוצגים באתר **שמותיהם ותפקידיהם של חיילי צד"ל שלקחו חלק בהפעלת האתר** (תמונות בתיוג "כלא אלח'יאם" בפייסבוק). נראה כי הכניסה לאתר אלח'יאם היא חינם

⁷ 23 במאי, יום "שחרור" כלא אלח'יאם, נקבע ע"י חזבאללה כ"יום האסיר הלבנוני".

מימין: הכניסה למתקן המעצר אלח'יאם. משמאל: מפתחות מתקן המעצר מוצגים באתר (אלאח'באר, 28 במאי 2015)

מימין: אנדרטה לזכר השהידים, שמצאו מותם במחנה המעצר אלח'יאם.
משמאל: חלק מתערוכת השלל במחנה המעצר אלח'יאם (פייסבוק)

גינת איראן במארון אלראס

לאחר **מלחמת לבנון השנייה** לשם שימור "מורשת הקרב" של המקום ולהרחיב את היקף אתרי "התיירות הג'האדית" הוקמה **במארון אלראס גינת איראן**. מנהל האתר הינו **אחמד סלים**. אתר גינת איראן, הוקם לאות הוקרה על התפקיד החשוב שמילאה העיירה מארון אלראס במלחמת לבנון השנייה. האתר **נבנה על ידי הרשות האיראנית לסיוע בשיקום לבנון**, שפעלה בדרום לבנון לאחר מלחמת לבנון השנייה ("מהנדס הידידות", ספר על חיי המהנדס חסאם ח'וש נויס שעמד בראש הרשות, עמ' 71 - 98; אתר התאחדות העירונית של בנת ג'ביל, 27 באפריל 2012; אלספיר 19 ביולי 2014).

שער הכניסה לגינת איראן. בין המילים ניתן לראות את המילה "אללה" כפי שהיא מופיע בדגל איראן (פייסבוק)

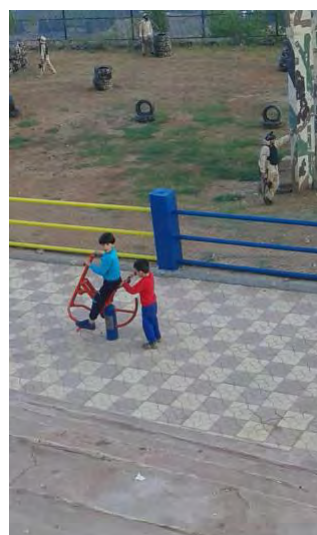
מימין: מבט כללי על גינת איראן (פייסבוק).

משמאל: קופת התרמה של רשות הסיוע להתנגדות האסלאמית, המוצבת בגינת איראן (פייסבוק).

◀ **גינת איראן** משתרעת על שטח של 25,000 מ"ר ששייך לעיריית מארון אלראס. בעתיד מתוכננת הרחבה של האתר ל-80,000 מ"ר. בגינה הוקמה **אנדרטה לארבעת הדיפלומטים האיראנים** שנחטפו בלבנון ע"י הכוחות הלבנוניים (איראן מטילה על ישראל את האחריות לגורלם). נוסף לגינה יש באתר קפיטריה, אמפיתאטרון שמשקיף על מושב אביבים, גן שעשועים לילדים, מגדל תצפית בגובה 12 מ', קשתות אבן, מסגד בצורת כיפת הסלע, מגרש כדורגל, זירה לירי כדורי צבע (פיינטבול), אתר גלישה בחבל, באר גדולה לאגירת מים וחניון ל-1,500 כלי רכב. ברחבי האתר ניטעו למעלה מ-5,000 עצים מסוגים שונים. **הכניסה לאתר חופשית** (אתר התאחדות העיריות של בנת ג'ביל, 27 באפריל 2012; אלספיר 19 ביולי 2014; דניא אלוטן, 23 במאי 2017).

מימין: המסגד בגינת איראן, בצורת כיפת הסלע. משמאל: הכניסה לאולם האמאם אלח'מיני מימין ניתן לראות ברקע תמונה של ח'מיני וקופת התרמה של רשות הסיוע להתנגדות האסלאמית (פייסבוק)

מימין: זירת הפיינטבול וחלק מגן השעשועים ב"גינת איראן". משמאל: מגדל התצפית (פייסבוק)

◀ **בגינת איראן מתקיימים אירועים שונים מטעם חזבאללה**, למשל: פסטיבל אומנויות שערך חזבאללה לציון יום השנה לנסיגת צה"ל מלבנון; האירוע המרכזי של חזבאללה לרגל יום ירושלים העולמי שיזמה איראן (יוני 2018); תערוכת "טוב הארץ" של ג'האד הבינוי של חזבאללה (אוגוסט 2018). **בגינת איראן מתקיימים גם ביקורי משלחות**, למשל: ביקור משלחת איראנית בראשות יו"ר ועדת התרבות בפרלמנט האיראני ביוני 2011; ביקור משלחת ארגון המורים הפלסטינים לכבוד יום השנה ה-45 למות ע'סאן כנפאני; ביולי 2017 (אתר חזבאללה, 5 ביוני 2011; אתר אלח'יאם, 28 במאי 2015; אתר Lebanon Files, 14 במרץ 2016; אתר בנת ג'יביל, 21 ביולי 2017; אתר ואדי פרס, 24 ביולי 2017; אתר יא צור, 28 במאי 2018; ערוץ אלמנאר, 2 ביוני 2018; אתר אלח'יאם, 2 ביולי 2018; אתר יא צור, 24 באוגוסט 2018).

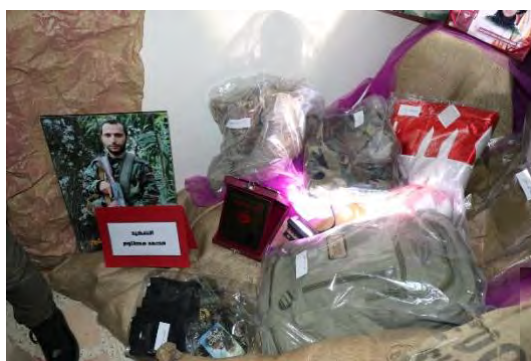

פסטיבל אמנויות, שערך גיוס החינוך של חזבאללה בגינת איראן, לרגל יום השנה לנסיגת צה"ל מאזור הביטחון (אתר אלח'יאם, 28 במאי 2015)

"תערוכות ג'האדיות"

כללי

חזבאללה מארגן "תערוכות ג'האדיות" באתרים המרכזיים של "התיירות הג'האדית" ובישובים שיעים ברחבי לבנון. הגופים המארגנים את התערוכות שייכים על-פי רוב למועצה המבצעת. עליהם נמנים **ארגוני הנשים, בתי הספר אלמהדי ויחידת התרבות וגיוס החינוך**. התערוכות מתקיימות לרוב בימי ציון כגון **יום המפקדים החללים** (פברואר) **יום השנה למלחמת לבנון השנייה** (אוגוסט). ה"תערוכות הג'האדיות" כוללות **חפצים אישיים של השהידים, בדגש על חפצים שהיו ברשות השהיד בעת מותו**. כמו כן מוצגים **כלי נשק ואמצעים נוספים, שבשימוש חזבאללה**. התערוכה הראשונה התקיימה באוגוסט 2008 **והוקדשה להאדרת שמו של עמאד מע'ניה**, שנהרג בדמשק בפברואר באותה שנה. בתערוכה הוצגו חפציו האישיים של מע'ניה (בגדים, שרשרת חרוזי תפילה, נשק אישי וכו'), דגם של משרדו, נשק של חזבאללה ונשק ישראלי, שנלקח שלל במלחמת לבנון השנייה (אתר החדשות אלעהד, 12 באוגוסט 2008).

חפצי השהיד מחמד מט'לום שהוצגו בתערוכה בבתי הספר אלמהדי בעיירה שמסטאר שבבקאע (פייסבוק)

דוגמאות ל"תערוכות ג'האדיות"

◀ ב-12 באוגוסט 2017 (לרגל יום השנה למלחמת לבנון השנייה), פתח חזבאללה את **תערוכת "ההתנגדות - שער לג'האד" בקבר סידה ח'ולה שבבעלבכ**. התערוכה אורגנה על ידי **רשות הסיוע להתנגדות האסלאמית**. אחראי אזור הבקאע מטעם חזבאללה, חאג' מחמד יאע', נתן את חסותו לאירוע הפתיחה. התערוכה הייתה פתוחה במשך שנה, 24 שעות ביממה. עיקרי המוצגים בתערוכה היו (על פי אתר החדשות אלעהד, 14 באוגוסט 2017; תיוג מיקום "קבר סידה ח'ולה" בפייסבוק, אוגוסט 2017):

◆ **צילומים היסטוריים מתולדות חזבאללה.**

• **פעילי חזבאללה במהלך פעילות קרבית.**

• **דגמים של בני "חברת ההתנגדות" המציגים את חיי הכפר בלבנון, קבלת גופת שהיד**

ותפילה עליה.

◆ **דגמים של אתרים חשובים בתולדות חזבאללה או באידאולוגיה שלו:** מחנה המעצר אלח'יאם,

מסגד אלאקצא וכיפת הסלע, שולחן חול של רכסי גבול סוריה-לבנון ושל אקלים אלתיפאח ועוד.

◆ **אמצעי לחימה בשימוש חזבאללה**

◆ **חפצים אישיים של השהידים** המפקדים שיח' ראע'ב חרב, סיד עבאס אלמוסוי וחאג' עמאד

מע'ניה (כולל כלי הרכב השרוף, שבו נהרג סיד עבאס אלמוסוי בשנת 1992)

◆ **כרזות של רשות הסיוע להתנגדות האסלאמית** לשם התרמה לחזבאללה לאורך השנים.

◆ **מסך שעליו שודרו נאומים של מזכ"ל הארגון, סיד חסן נצראללה.**

מימין: דגם של פעיל חזבאללה יורה במרגמה. ברקע ניתן לראות את הלוגו של רשות הסיוע להתנגדות האסלאמית, שארגנה את התערוכה. משמאל: דגם המציג משפחת שהיד מקבלת את גופתו ומתפללת עליה (פייסבוק)

9 סידה ח'ולה הייתה בתו של האמאם חסין ונינתו של הנביא מחמד. קברה נמצא בכניסה הדרומית לבעל בכ שבבקעת הלבנון.

מימין: תערוכת הנשק באולם הכניסה לקבר. משמאל: שולחן חול המדמה את רכסי גבול סוריה-לבנון, אתר מרכזי במורשת הקרב של מעורבות חזבאללה במלחמת האזרחים בסוריה (פייסבוק)

מימין: חפצים אישיים של סיד עבאס אלמוסוי, לשעבר מזכ"ל חזבאללה. משמאל: תערוכת כרזות של מבצעי התרמה של "רשות הסיוע להתנגדות האסלאמית" לאורך השנים (פייסבוק)

ב-24 יוני 2018 פתח חזבאללה את **תערוכת "וארת"** (שמה של תפילת רשות חשובה בשיעה) במתקן המעצר באלח'יאם, לזכר שהיידים של חזבאללה. התערוכה נערכה לרגל "יום השנה לניצחונות" (הקרבות במלחמת לבנון השנייה בשנת 2006 ונגד הג'האדיסטים ברכסי גבול סוריה-לבנון בשנת 2017). בטקס הפתיחה נכחו חבר המועצה המדינית, שיח' ח'צ'ר נור אלדין לצד אנשי דת, אישים מקומיים ובני משפחות שהיידים. התערוכה הוצגה במשך שבוע וכללה בין היתר **מודעות אבל על שהיידים, חפצי שהיידים, תמונות מיום נסיגת צה"ל מלבנון ותמונות מביקור נצראללה במחנה המעצר אלח'יאם**. החלק המרכזי בתערוכה היה **כמות גדולה של אמצעי לחימה מכל הסוגים, שהוצגו באתר**. עוד הוצגו בתערוכה דגם של כיפת הסלע, דגם של קבר שהיד ומיצג של נעל של לוחם חזבאללה דורכת על קסדה ישראלית. בנוסף, הוצגו בתערוכה

מצלמה ומשקפת דרכם יכלו המבקרים לצפות על מוצב צה"ל בגבול ישראל-לבנון (אתר אלח'יאם, 24 ביוני 2018; תיוג מיקום כלא אלח'יאם בפייסבוק, יוני 2018).

מימין: מודעות אבל ותמונות שהידים של חזבאללה בתערוכת וארת' באלת'יאם. משמאל: חפצי שהידים של חזבאללה. על המדים מונחים תגי יחידה של משמרות המהפכה האיראניים (פייסבוק)

מימין: חלק מתערוכת הנשק. משמאל: מבקרת בתערוכה צופה במשקפת אל גבול ישראל-לבנון (פייסבוק)

"טיולים ומפגשים ג'האדיים"

החל משנת 2012 לפחות, מקיים חזבאללה מספר פעמים בשנה "מפגשים ג'האדיים", קרי- מפגשים של אזרחים עם פעילי הזרוע הצבאית של הארגון. המפגשים מתקיימים, בין היתר, במוסדות החינוך של חזבאללה (למשל בתי הספר אלמהדי). קהל היעד של המפגשים הינו הציבור השיעי הרחב ופעילי הזרוע האזרחית של חזבאללה: יחידת התרבות, גיוס החינוך, נציגות חזבאללה בכפרים, צופי האמאם אלמהדי, ארגוני הנשים ועוד. המפגשים מתקיימים, במקרים רבים, בימי ציון של חזבאללה, למשל: יום המפקדים החללים יום המהפכה האסלאמית באיראן, יום השנה למלחמת לבנון השנייה ויום השיד. תוכן המפגשים כולל בדרך כלל "מורשת קרב" של חזבאללה, לצד שיח דתי המדגיש את החשיבות שבשמירת מצוות כחלק מהתמיכה בלוחמי חזבאללה בחזית.

◀ החל משנת 2016, נוסף למפגשים הג'האדיים דפוס חדש: **"טיולים ג'האדיים"**. במסגרת פעילות זו מגיעים אזרחים שיעים **לאתרי מורשת קרב מרכזיים של הארגון** (למשל ואדי אלחג'יר וואדי אלסלוקי). באתרים הללו מתקיימים לרוב "מפגשים ג'האדיים". בשנים 2012-2019 נערכו **לפחות 87 "מפגשים ג'האדיים" ו"טיולים ג'האדיים"** (אתר גיוס החינוך; אתר יא צור; דפי הפייסבוק של גיוס החינוך וצופי האמאם אלמהדי).

מימין: לוחם חזבאללה מסביר אודות סוגים שונים של כלי נשק, במהלך פגישה עם סטודנטים ומרצים במכון האקדמי אלמסאר בעיירה אללבוה שבבקאע (אתר גיוס החינוך). משמאל: לוחם חזבאללה משוחח עם תלמידי תיכון שהשתתפו במחנה נוער "חינוכי" על גדת הליטאני בעיירה טיר פלסיה שבדרום לבנון, אשר אורגן על ידי גיוס החינוך

◀ **החל מ-7 ביולי 2019**, בתקופה שקדמה ליום השנה למלחמת לבנון השנייה, **נרשמה עלייה חדה במספר "הטיולים הג'האדיים" שערך חזבאללה** (35 אירועים בחודשים יולי ואוגוסט). הטיולים עסקו במורשת הקרב של חזבאללה בלחימתו נגד צה"ל. במהלך הטיולים נפגשו המבקרים עם **פעילי הזרוע הצבאית** ובחלק מהמקרים, אף **התארחו במוצבים צבאיים של חזבאללה**. במסגרת ההיערכות לטיולים אלה, הציב הארגון **שלטי הסבר** בנקודות נבחרות. חלק ממסלולי הטיולים שילבו בין **אתרי "מורשת הקרב"** לבין **ביקור בקברי קדושים** (סוג'וד וג'בל צאפי).

◀ הטיולים הג'האדיים אורגנו על ידי נציגות חזבאללה בכפרים, צופי האמאם אלמהדי, גיוס הספורט, ארגוני הנשים וכן עיריות והתאחדויות עיריות המזוהות עם חזבאללה, לעתים **בשיתוף עם מועדוני ספורט המזוהים עם גיוס הספורט** (למשל מועדון אותאד העוסק בטיולי הייקינג). ההיענות הייתה גבוהה ובכל טיול השתתפו **עשרות ומאות בני אדם** (למשל דף הפייסבוק רשת ראצד; דף הפייסבוק אתר אלמרואניה; דפי פייסבוק של צופי האמאם אלמהדי).

מימין: קבוצת נכבדים מהעיירה אלמרואניה מתארכת במוצב צבאי של חזבאללה באזור אללוזיה, שבג'בל צאפי (צפונית לנבטיה), כחלק מ"טיול ג'האדי" באזור. מטרתו המוצהרת של הטיול הייתה "הכרת תולדות הקמתה של ההתנגדות בשנת 1982" המשתתפים נפגשו עם פעיל חזבאללה, ששחרר משבי דאעש (דף הפייסבוק אתר אלמרואניה, 7 ביולי 2019). משמאל: קבוצת פעילות מטעם "ארגוני הנשים" מהעיירה כפר רמאן במהלך "טיול ג'האדי" באזור ג'בל צאפי. ברקע ניתן לראות שלט הסבר עליו תמונת אחד השהידים (דף הפייסבוק הסברת ההתנגדות כפר רמאן, 10 באוגוסט 2019).

מימין: "טיול ג'האדי", שארגנה עיריית ערמתא לקבר אבו רכאב (דף הפייסבוק הפעילות המוניציפאלית - האזור השני, 10 באוגוסט 2019). משמאל: פעילות ארגוני הנשים בעיירה אלורדאניה ב"מפגש ג'האדי" עם הפצוע מחמד עלוש (דף הפייסבוק של סניף אלורדאניה, 8 באוגוסט 2019)

אתר גן השהידים (או גן שני השהידים) בדרום ביירות

הרקע להקמת האתר

◀ בשנים הראשונות של מלחמת האזרחים הלבנונית (1975-1976) הוקם בפרבר הדרומי השיעי של ביירות בית קברות בשם גן שני השהידים. מקור השם הוא בשני אחים פעילי אמל, שנקברו ראשונים באתר. **השם ניתן לאתר על ידי האמאם מוסא אלצדר**, מקימה של תנועת אמל, שגם יזם את תחילת השימוש בחורשה כבית קברות בשל המחסור בבתי קברות ממנו סבלו השיעים. באתר נקברו מאז **יותר מ-2,000 בני אדם**, רבים מהם שהידים שהשתייכו למפלגות ותנועות שונות (אלמדן, 22 במאי 2016; אתר קלם חר, 27 באוגוסט 2019).

¹⁰ דמות קדוש עממי, מהתקופה שלפני האסלאם, אשר האמין באל אחד.

האתר בכללותו משמש עד היום כבית קברות שיעי, אשר מנוהל על ידי תנועת אמל, המועצה האסלאמית השיעית העליונה והמחלקה הכללית להקדשים דתיים בממשלת לבנון. באתר נקברים שיעים תושבי הפרבר הדרומי של בירות, שאינם בהכרח פעילי חזבאללה או כאלו הקשורים לארגון. באתר מוצבת גם אנדרטה לשהידים של תנועת אמל.

האנדרטה לשהידים של תנועת אמל בגן שני השהידים (דף הפייסבוק של אבו-חסן עיד, 5 ביולי 2019)

הקמת האגף של חזבאללה

אגף חזבאללה בגן שני השהידים. על הקירות, פסוקי קוראן בשבח השהידים ונוסח תפילה לנשמת האמאם אלחסיין ובני משפחתו (עמוד הפייסבוק גן השהידים של ההתנגדות האסלאמית, 9 במרץ 2016; דף הפייסבוק יא ולאית תא שהאדת, 4 ביולי 2019).

לוגו אגף חזבאללה בגן שני השהידים (דף הפייסבוק גן השהידים של ההתנגדות האסלאמית, 17 בנובמבר 2016)

◀ **חזבאללה החל לקבור את חלליו בגן שני השהידים (שנקרא ע"י חזבאללה גם גן השהידים של ההתנגדות האסלאמית, להלן: גן השהידים) ואף הקים אולם גדול מעל קברי השהידים שלו, כדי להפריד בינם לבין בית הקברות הכללי, באתר וליצור מעין "אגף פרטי" של חזבאללה. באגף זה מסודרים הקברים בשורות והם בעלי מבנה, גודל וצורה אחידים. האולם עצמו בנוי כקבר קדוש. באגף חזבאללה קבורים שהידים רבים, שנהרגו במהלך לחימה נגד ישראל ובשנים האחרונות נוספו גם שהידים שנהרגו במהלך הלחימה בסוריה. בין השהידים הקבורים במקום מצויות דמויות משמעותיות בתולדות חזבאללה כגון עמאד מע'ניה¹¹, אמו ובנו ג'האד, סמיר קנטאר והאדי נצראללה (בנו של מנהיג הארגון, חסן נצראללה).**

למעלה: מימין: קברו של האדי נצראללה. למעלה משמאל: קבריהם של מצטפא בדר אלדין, עמאד מע'ניה ואמו (דף הפייסבוק של מיסאא' אסמאעיל, 17 בפברואר 2019; דף הפייסבוק של חאג' מנתט'ר יזבכ, 1 באפריל 2019; דף הפייסבוק של פאטמה ע'נדורה, 5 במאי 2019). למטה: קברו של סמיר קנטאר.

◀ בשנים האחרונות העלו מתנגדי הארגון טענות, שחזבאללה למעשה השתלט על חלק מהאתר כדי להשתמש בו להטמעת תרבות השהאדה (מות קדושים למען אלה) בקרב תומכיו, ואף ניסה ליצור את הרושם ש"שני השהידים" שעל שמם קרוי האתר הינם עמאד מע'ניה ומצטפא בדר אלדין, שני המפקדים הצבאיים הבולטים של חזבאללה. מכל מקום, בקרב חזבאללה זכה האתר לשני כינויים נוספים: "גן השהידים של ההתנגדות האסלאמית" ו"גן סידה זינב" [נכדתו של הנביא מחמד, בתו של עלי, דמות מפתח באסלאם

¹¹ במקום מצוי גם קבר של עבד אלמלכ אלשאמי, בכיר חות'י, שביקש בצוואתו להיקבר סמוך לקברו של עמאד מע'ניה.

השיעי]. אף שקיים הבדל ברור בין אתר זה לבין "אתרי תיירות" ג'האדיים אחרים, **יש מי שרואים בו מעין השלמה ל"אתר התיירות" במליתא** (אלמדן, 22 במאי 2016; דף הפייסבוק גן השהידים של ההתנגדות האסלאמית, 4 בנובמבר 2016; חשבון הטוויטר ת'א'ר אלג'נוב, 21 באוקטובר 2017).

ביקורי משלחות מלבנון ומחול"ל בגן השהידים

◀גן השהידים מהווה אתר קבורה, שבו מתקיימים אירועים שונים, שאליו עולים לרגל, פעילי חזבאללה ותומכיו, מקרב העדה השיעית. במקום מבקרות משלחות מלבנון ומחוצה לה ובכלל זה **משלחות איראניות**. להלן מספר דוגמאות:

◆ **גיוס החינוך** של חזבאללה קיים באתר כינוס אבל לציון **יום השנה למות ג'האד מע'ניה**, בהשתתפות חבריו של ג'האד מע'ניה לספסל הלימודים (אתר גיוס החינוך, ללא תאריך).

חבריו של ג'האד מע'ניה בכינוס אבל שארגן גיוס החינוך לרגל יום השנה למותו (אתר גיוס החינוך, ללא תאריך)

◆ בפברואר 2018 ביקר בקברו של עמאד מע'ניה **שיח' אכרם אלכעבי**, מנהיג תנועת האצילים, מליציה שיעית- עיראקית המופעלת ע"י איראן ומקיימת קשרים הדוקים עם חזבאללה.

שיח' אכרם אלכעבי, מבקר בקבר עמאד מע'ניה (alkawthartv, 15 בפברואר 2018).

◆ בנובמבר 2017 ביקרו באתר תלמידי רשת **בתי הספר אלמהדי** של חזבאללה לקראת יום השהיד (אתר בתי הספר אלמהדי, 9 בנובמבר 2017).

**תלמידי רשת בתי הספר אלמהדי מבקרים בגן השהידי"
(אתר בתי הספר אלמהדי, 9 בנובמבר 2017).**

◆ במאי 2017 ביקר באתר **האסיר הקובני רנה גונזלס**, ששוחרר מהכלא האמריקני, במסגרת סיור בלבנון, שכלל גם את מחנות הפליטים הפלסטיניים (העיתון אלאח'באר, 17 במאי 2017).

◆ במאי 2016 ביקר באתר **חסין אמיר עבדאללהיאן, עוזר שר החוץ האיראני לעניינים ערביים ואפריקאים**. הביקור נערך במהלך ביקור תנחומים שערך בבירות על השהיד מצטפא בדר אלדין (ערוץ אלעאלם, 14 במאי 2016).

**ביקור עוזר שר החוץ האיראני לעניינים ערביים ואפריקאים, חסין אמיר עבדאללהיאן, בגן שני השהידים
(ערוץ אלעאלם, 14 במאי 2016)**

◆ בינואר 2016 ביקרה באתר **משלחת ילדים ומשפחות שהידים פלסטינים** לכבוד יום השהיד הפלסטיני. מטעם חזבאללה ליוו את הביקור שיח' עטאללה חמוד, אחראי התיק הפלסטיני, ובכירים ביחידת קשרי ההסברה של חזבאללה (סוכנות הידיעות הלבנונית, 7 בינואר 2016).

◆ באוקטובר 2015 ביקר באתר עלאא' אלדין ברוג'רדי יו"ר **ועדת הביטחון הלאומי ומדיניות החוץ בפרלמנט האיראני** (ערוץ אלעאלם, 16 באוקטובר 2015).

◆ בינואר 2015 ביקר ב"גן השהידים" **קאסם סלימאני מפקד כוח קדס האיראני** (ערוץ אלמיאדין, 30 בינואר 2015).

קאסם סלימאני, מפקד כח אלקדס האיראני, פוקד את קברם של עמאד מע'ניה ובנו ג'האד בגן השהידים בבירות (ערוץ אלמיאדין, 30 בינואר 2015)

◆ בינואר 2015 ביקרה באתר **משלחת יהודים חרדים אנטי-ציוניים**. המשלחת ביקרה בקבריהם של עמאד וג'האד מע'ניה (אתר ג'נוביה, 26 בינואר 2015).

ביקור משלחת חרדים בקבריהם של עמאד מע'ניה ובנו ג'האד (אתר ג'נוביה, 26 בינואר 2015)

אירועים בגן השהידים

◆ בנובמבר 2016 התקיימה באתר **תערוכת חפצי שהידים**, לכבוד יום השהיד (דף הפייסבוק גן השהידים של ההתנגדות האסלאמית, 17 בנובמבר 2016).

מימין: הזמנה לתערוכת חפצי שהידים ביום השהיד 2016. משמאל: אם שהיד מסדרת את חפצי בנה על קברו לקראת התערוכה (דף הפייסבוק גן שהידי ההתנגדות האסלאמית, 17 בנובמבר 2016).

טקס העאשורא' בספטמבר 2019 (דף הפייסבוק של מחמד יחיא, 2 בספטמבר 2019).

◆ ביוני 2016 קיימו כמה משפחות שהידיים את ארוחת שבירת צום רמצי'אן על קברי יקיריהם במקום (אתר ג'נוביה, 22 ביוני 2016).

קרוב משפחה של שהיד במהלך ארוחת שבירת צום רמצי'אן על קברו (אתר ג'נוביה, 22 ביוני 2016)

ביטויים למעמדו המיוחד של גן שהידיים (או גן שני שהידיים)

◀ האתר זכה למעמד מיוחד בקרב תומכי הארגון ופעיליו. להלן מספר דוגמאות:

◆ מתוך סיפור חייו של השהיד חסין עאטף עיסאוי, שנהרג בהתקפה על מוצב צה"ל באזור הביטחון, כפי שהתפרסם בביטאון חזבאללה: "כל פעם שעבר ליד גן שני השהידים בדרך למסגד, היה עומד מול קברי השהידים וראה שהם מתרועעים זה עם זה וכל אחד מהם שולח לו חיוך שמאיץ בו להצטרף. **'אני חושש שלא יישאר לי מקום בין קברי השהידים, זה המקום האחרון'**, אמר לאמו" (כתב העת בקית אללה, גיליון 126 במרץ 2002).

◆ ביולי 2017, ערכה קבוצת פעילי פייסבוק נוצרים התומכים בחזבאללה ביקור בגן השהידים. הפעילים הציבו **פסל של מריה אמו של ישו**, הדליקו נרות והעבירו **מסר ללוחמי חזבאללה** בו הם מתפללים למענם לאור הקרבות הקשים שהם מנהלים ברכסי ערסאל נגד ג'בהת אלנצרה הטרוריסטית (דף הפייסבוק חדשות ג'בל עאמל, 23 ביולי 2017; ערוץ אלמיאדין, 23 ביולי 2017).

פסל מריה אם ישו שהוצב ליד קבר סמיר קנטאר (ערוץ אלמיאדין, 23 ביולי 2017)

◆ **שהידים רבים מבקשים בצוואותיהם לקבור אותם בגן השהידים**, בין היתר מתוך רצון לאפשר להוריהם לבקר בקברם בקלות יחסית (כתב העת בקית אללה, גיליון 257 בפברואר 2013, גיליון 264 באוגוסט 2013 וגיליון 333 ביוני 2019):

קברי שהידים בגן השהידים. ניתן לראות כי הקברים מתוחזקים היטב וכן ישנם סימנים לנוכחות קבועה של משפחות השהידים באתר (תמונות, שרשרת חרוזי תפילה, ספר קוראן, נרות וכו') (דף הפייסבוק של מיסאא' אסמאעיל, 17 בפברואר 2019).

◆ מתוך אוסף שירים מאת פאטמה בחסון, לזכר **השהיד עמאר חסין חמוד**¹² (כתב העת בקית אללה, גיליון 278 בנובמבר 2014, תרגום לעברית ע"י מרכז המידע):

בגן שני השהידים
חשתי עצב רב
חיפשתי את אחיו, השהיד מחמד
כדי לשאול אותו על אורו הגנוז של השהיד עמאר
רגליו נשאו אותי אל קברו
ועיניי אל התמונה הנפלאה
בה נראים שני הירחים היקרים
מחמד ועמאר

◆ **בסיום טקס החתונה** שלו, הלך מצטפא שמץ עם אשתו הטרייה לגן שני השהידים כדי **להודות לחברו השהיד סיד חסין אלמוסוי, שנהרג בסוריה**. שמץ עשה זאת **"מאחר שללא השהאדה שלו ושל אחרים, איש לא היה יכול לחיות בשמחה או להגשים חלום"** (חשבון הטוויטר של מחמד חמזה, 22 באפריל 2019).

מצטפא שמץ ואשתו הטרייה מבקרים בקבר השהיד סיד חסין אלמוסוי לאחר חתונתם
(חשבון הטוויטר של מחמד חמזה, 22 באפריל 2019)

◆ ביוני 2019 עלו **אוהדי קבוצת הכדורגל אלעהד** (המזוהה עם חזבאללה) לקבר השהיד קאסם שמח'ה, שהיה שחקן בקבוצה, **כסגולה להצלחת הקבוצה במשחקי גביע מערב אסיה** (דף הפייסבוק של עלי חולי, 24 ביוני 2019).

¹² פעיל חזבאללה, אשר פוצץ עצמו במכונית תופת על שיירת צה"ל בצומת אלקליעה-אלדמשקיה-מרג'עין ב-30 בדצמבר 1999 (אתר חזבאללה, 4 בינואר 2012).

קבר השהיד קאסם שמח'ה, שהיה שחקן בקבוצת הכדורגל אלעהד, כפי שצולם על ידי האוהדים שעלו לקברו (דף הפייסבוק של עלי חולי, 24 ביוני 2019).

פרסומי מרכז המידע אודות התשתית האזרחית של חזבאללה (פברואר- ספטמבר 2019)

◀ מרכז המידע למודיעין ולטרור מבצע פרויקט מחקרי שמטרתו למפות את התשתית האזרחית של חזבאללה.

במסגרת פרויקט זה נכתבו עד כה שנים עשר פרסומים:

- ◆ "חזבאללה השיק לאחרונה קמפיין גיוס תרומות לצרכים צבאיים המתבצע באמצעות "רשות הסיוע להתנגדות האסלאמית", מוסד מרכזי של הארגון לגיוס כספים" (11 בפברואר 2019).
- ◆ "מוסד השהיד של חזבאללה: מטרתו, אופן התנהלותו ודרכי מימונו" (14 במרץ 2019).
- ◆ "מוסד הפצועים של חזבאללה: מטרתו, אופן התנהלותו ודרכי מימונו" (16 באפריל 2019).
- ◆ "המוסדות החברתיים- כלכליים של חזבאללה: אגודת אלקרצ' אלחסן, מוסד סמי- בנקאי העוסק במתן הלוואות ללא ריבית, בעיקר לבני העדה השיעית" (23 במאי 2019).
- ◆ "אגודת ג'האד הבינוני בלבנון: מוסד חברתי של חזבאללה העוסק בבנייה ושיקום, ובפרויקטים חברתיים מגוונים בקרב בני העדה השיעית, ומהווה מרכיב חשוב בתשתית האזרחית של חזבאללה" (12 ביוני 2019).
- ◆ "אגודת צופי האמאם אלמהדי": תנועת הנוער של חזבאללה המכשירה דורות של בני נוער חדורי תודעה שיעית רדיקלית מבית מדרשה של איראן, המצטרפים לחזבאללה ולוחמים בשורותיו נגד ישראל" (20 ביוני 2019).
- ◆ "חזבאללה מקיים רשתות של בתי ספר פרטיים המטמיעים בקרב בני העדה השיעית בלבנון את האידיאולוגיה של המהפכה האסלאמית באיראן ואת הנאמנות לחזבאללה ולדרך הטרור" (26 ביוני 2019).
- ◆ "גיוס החינוך של חזבאללה: גוף העוסק באינדוקטרינציה של תלמידים שיעים במערכות החינוך הלבנוניות, הממלכתיות והפרטיות, כהכנה לקראת הצטרפותם לחזבאללה בתום לימודיהם (2 ביולי 2019).
- ◆ "גיוס הספורט": גוף של חזבאללה המנהל פעילות ספורטיבית ענפה, ומשתמש בה ככלי לאינדוקטרינציה בקרב הצעירים ולהכשרתם לקראת גיוסם לשורות הארגון.
- ◆ "ארגון הבריאות האסלאמי": מוסד של חזבאללה המעניק שירותי בריאות לפעילים ולאוכלוסייה השיעית בכלל, כאמצעי לרכישת השפעה ולהקמת "מדינה בתוך מדינה".
- ◆ אמנות ותרבות ככלים לאינדוקטרינציה בידי חזבאללה (1 באוגוסט 2019).
- ◆ יחידת "ארגוני הנשים" של חזבאללה (11 באוגוסט 2019).
- ◆ האימפריה התקשורתית של חזבאללה (1 בספטמבר 2019).
- ◆ "חברת ההתנגדות": הפעילות המוניציפלית של חזבאללה (23 בספטמבר 2019).